

Ádám jóváhagyta a Schlichtingius-kötet tervezetét az amszterdami kollegiánsok legnagyobb hatású vezetőjével, Galenusszal.⁴⁵

A Frank Ádámmal kapcsolatos források tehát szépen kiegészítik, időnként árnyalják a „Bibliotheca” megszületéséről szóló eddig megjelent szakirodalmat, különösen a legizgalmasabb időszakot, a munka kezdetének pillanatait illetően. Mire Andrzej Wiszowaty megérkezik Mannheimből, hogy átvegye Franktól a szerkesztői munkát (1666), a jelentős sorozat első két vastkos kötetét – Johannes Crellius és Jonas Schlichtingius műveit – már Erdélyben is kézbe vehetik az európai hírnű kiadvány iránt érdeklődő olvasók.⁴⁶

B. KIS ATTILA

Egy esztergomi köznemes, Somogyi János (†1782) könyvtára.* A 18. század utolsó harmadától Magyarországon megnövekedett a nemességnek a művelődésében, a magyar nyelv kiművelésében játszott szerepe. Korábban a tudományos élet megszervezésével többnyire értelmiségiek próbálkoztak latin nyelven. A 18. század végéig a latin volt az országban együttélő iskolát végzettek közös nyelve, ez tette lehetővé az európai tudományossággal a közvetlen érintkezést. A latin az országnak 1844-ig hivatalos nyelve maradt, a katolikus egyházban pedig még ennél is jóval tovább használták a felsőbb oktatásban és a liturgiában. A 18. században a magyarországi peregrináló ifjak latin tudását még megcsodálták külföldi egyetemeken, ám a latin nyelv egyre gyakrabban bizonyult kevésnek külföldi protestáns egyetemeken a nemzeti nyelvű oktatás bevezetése miatt. Magyarországon is gyakoribbá váltak az ország nyelvének, a magyarnak sokirányú kiművelését szorgalmazó próbálkozások. Az „ész századá”-ban egyaránt akadtak egyháziak és világiak, akik az egyéni és közösségi élet megújítására irányuló törekvéseiket már magyarul fogalmazták meg. A vallásos megújulási mozgalmak is az élet egészének átalakítására tettek kísérletet. A pietizmus a század első felében az evangélikus egyház és az evangélikus közösségek reformját szorgalmazta,¹ a század közepétől a Lodovico Antonio Muratori nevével fémjelzett reformkatolicizmus pedig a jezsuiták

⁴⁵ Piet Visser cikkében arra is kísérletet tesz, hogy a téves Blaeu-attribúció helyett megállapítsa a „Bibliotheca” nyomdászának valódi kilétét. Az ő javaslata Daniel Baccamude. Visser abból indul ki, hogy Oudaan és Lubieniecki műveit Baccamude nyomtatta ki Kuyper számára. Megállapítását tipográfiai érvekkel is alátámasztja. VISSER, 320.

⁴⁶ Mint Frank Ádám írja 1667. február 15-i levelében: „Indicate quaeo an Preussius vel Schlichtingii, exemplaria aliquot operam Crelii et Schlichtingii ad vos transmissert.” (Jelezzétek vissza, kérlek, hogy Crellius és Schlichtingius művének néhány példányát Preussius vagy Schlichtingius családja elküldte-e számotokra.). Az 1653-as rendeletre hivatkozva Holland tartomány Legfelsőbb Bírósága 1674. július 19-én az alábbi könyvekkel egyetemben tiltotta be a „Bibliotheca Fratrum Polonorum”-ot: Lodewijk Meyer *Philosophiae Sacrae Scripturae Interpres-e*, Hobbes *Levianthanja*, és Spinoza *Tractatus Theologico-Politicus-a*. 1677-ben ehhez társult még Spinoza *Opera Posthuma*-ja, benne az *Etikával*. A kötetek mégis eljutottak a kor leghíresebb szellemi reprezentánsainak könyvtárába: Isaac Newton-éba éppúgy, mint John Locke-éba vagy John Milton-éba.

* Készült a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának Szlavisztika–Közép-Európa Intézet, Nyugati Szláv Kulturális Kutatócsoport esztergomi műhelyében.

¹ CSEPREGI Zoltán: *Magyar pietizmus, 1700–1756. Tanulmány és forrásgyűjtemény a dunántúli pietizmus történetéhez*. Bp., Teológiai Irodalmi Egyesület, 2000. /Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 36./

által kézben tartott vallási formalizmust akarta megváltoztatni.² A század közepe után a francia felvilágosodás is egyre több szálon hatott. A bécsi kormányzat egy ideig bátorította ezen törekvéseket. Köznemességünk egy része érzékenyen reagált a változásokra.

A század közepe körül növekedett a megjelent művek közt a világi témájúak aránya. Az olvasók túlnyomó része a nemesség közül került ki. Bíró Ferenc e folyamatot így jellemzi:

„... létrejött a változásokat immár magában rejtő helyzet, hiszen megszületett a felvilágosodás-kori magyar irodalom majdani két főszereplője: a művelt, a barokk világtól egyre távolodó, a dolgokat egyre inkább a saját szemével néző nemes és a világiak igényeihez alkalmazkodó, azaz: laicizáló egyházi értelmiség.”³

A bécsi testőrírók működésében már a szépirodalom játszotta a fő szerepet.

A változásokat jól tükrözi a könyvkiadás, a folyóiratok megjelenése, továbbá a magyar nyelv ügyében megfogalmazott gondolatok a II. József halála utáni országgyűlésen. Vajon kitapinthatóak-e ezek a folyamatok köznemességünk magánkönyvtáraiban, olvasmányában? Mennyiben vannak e könyvtárakban reformokat sürgető kiadványok?

Az utóbbi két évtizedben örvendetesen megszorodtak a könyvtártörténeti kutatások, de azok csak a 18. század közepe előtti korok könyvjegyzékeit veszik számba.⁴ A 18. század második felének könyvkultúrájáról ugyan sokat tudunk, ám a kutatások itt elsősorban a jelentős és máig fennmaradt magán- és egyházi könyvtárakra irányultak. A nem kiemelkedő szerepet játszó köznemesség könyvtárainak rendszeres kutatása még nem kezdődött meg, sőt az alkalmi feldolgozás, forrásközlés is ritka. Pedig nem volna érdektelen a nemesség művelődési helyzetéről régióként szűrőpróba-szerű vizsgálatot végezni, áttekinteni az akadémiát végzetek, sőt egyetemre is eljutó, aztán legfeljebb a vármegyei életben tevékenykedő személyek könyvtárait, olvasási szokásait. Ehhez a munkához bőséges a forrásanyag. Az ország különböző részein elvégzett vizsgálatok tanulságos összevetésekre adnának lehetőséget.

Az alábbiakban egy esztergomi nemes, Somogyi János (†1782) hagyatéki könyvtárát⁵ vizsgáljuk meg. A hagyatékból árverésre került könyvek jegyzékét egy 1782-ben megújított rendelet szerint át kellett néznie árverés előtt az illetékes revizornak. Az általa megjelölt könyveket a továbbiakban úgy kellett kezelni, mint a tiltott könyveket.⁶ Könyvrevizorokat az újonnan létesített

² SZELESTEI N. László: *Lodovico Antonio Muratori művei Magyarországon a 18. század második felében.* = Magyar Könyvszemle 2000. 27–42.

³ BÍRÓ Ferenc: *A felvilágosodás korának magyar irodalma.* Bp., Balassi, 1994¹. 15.

⁴ A Monok István-vezette munkatársak számbavették és közzétették az intézményi- és magánkönyvtárakról fennmaradt jegyzékeket (1983-tól: Könyvtártörténeti füzetek, 1–9), jó ütemben folyik e jegyzékek kiadása (1983-tól: Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 11–18 [törtszámjegyekkel], továbbá 1991-től külön sorozatban tanulmányok: Olvasmánytörténeti dolgozatok, 1–7).

⁵ Magyar Országos Levéltár, C-67, Helytartótanácsi Levéltár, Departamentum litterario-politicum, 1782, Universitas Budensis, Fons 24, pos. 14.

⁶ A Magyar Királyi Helytartótanács 1782. szeptember 26-án kelt rendeletét az 5795. számú irat tanúsága szerint szétküldte az ország valamennyi törvényhatóságának.

Si quidem relate ad libros auctione distrahendos clementer ordinare visum sit Sacratissimae Suae Majestati, ut Regulae hactenus vigentes porro quoque observentur; nempe: Librorum sub hasta vendendorum specifica connotatio concernenti Revisori exhibeatur, qui Libros prohibitos delectis, eosque in Depositorio officio reponet; dein vero duplicem connotationem tam nempe super libris prohibitis, quam et iis, qui ibidem nondum noti sunt, conficiet, eamque suo loco exhibebit, ut sic tam, quoad censurae obnoxios, quam admittendos, ac posteriorum quidem intuitu Cathalogus praevia

akadémiák mellé neveztek ki.⁷ Az esztergomi megyegyűlés Somogyi János könyveinek jegyzékét a helytartótanácsához, és nem a területileg illetékes revizorhoz küldte el, mert a revizori hivatal felállításáról még nem értesült.⁸ Az általunk alább közölt könyvjegyzék küldetére az a megjegyzés került, hogy a jegyzéket a város a királyi egyetem revizorához, Lakits György professzorhoz küldje el. A könyvek további sorsáról nincs tudomásunk, a revízióra küldött jegyzék leírásai azonban pontosak, impresszumatokat is tartalmaznak, a művek, sőt azok kiadásai azonosíthatóak.

Vizsgálatunkban összehasonlító anyagként Bogyai Pál (†1762), Hrabovszky László (†1786) és Gombos Antal (†1794) könyvjegyzégeit használjuk. Bogyai Pál Zala vármegyében élt, jegyzéke 77 tételes.⁹ Hrabovszky László (született 1710 körül) Esztergom vármegye főjegyzője volt, 1754-ben alulmaradt az alispáni választáson, 1755-től Békés vármegyében nyerte el az alispánságot, e tisztséget 1781-ig viselte, 1764-ben országgyűlési követté is megválasztották. Könyveinek (106 tétel) egy része tanulmányi idejéhez és minden bizonnyal még esztergomi tartózkodásához köthető.¹⁰ Gombos Antal Bács megyei táblabíró Nemesmiliticsen halt meg, könyvjegyzéke 37 tételt tartalmaz.¹¹ E három jegyzék leírásai impresszumatok nélküliek.

Somogyi János könyveinek egy részét bizonyára iskolázása során szerezte, feltehetően Nagyszombatban. Tanulmányi célokat szolgálhatott Cyprianus Soarez retorika tankönyve (nr. 31), Georgius Kees polgárjogi tankönyve (nr. 15), Bartholomaeus Cartagena *Enchiridionja* (nr. 49), bizonyára az Ovidius-kötetek (nr. 44–45), Plautus (nr. 51) és Comenius négy nyelvű *Orbis pictusa* (nr. 21). Régi kiadású könyv csak néhány akadt könyvtárban, ilyen az első helyen leírt Plinius Secundus. Talán tanulmányai során szerezte meg a jezsuiták amerikai missziójáról szóló kötetet is (nr. 11).

A nemesi könyvtárak közös jellemzője, hogy azokban a könyvek jelentős része jogi és történelmi. Somogyi könyvtárban ilyenek: Werbőczy *Tripartituma* (nr. 59), az országgyűlési törvények (nr. 28), a *Forma processus criminalis* (nr. 3), Thuróczi László magyar királyokról írt műve (nr. 2), Lisznyai Pál *Magyaroknak krónikája* (nr. 48), Johann Georg Schwandtner forráskiadványa, a *Scriptores rerum Hungaricarum* (nr. 16). Nicolaus Reusnernek a magyarországi 16. századi törökkel vívott harcainak leíró kötetét Kalocsán adták ki újra (nr. 12). Johannes Rigler értekezése ártalmas ételekről szól (nr. 18), Athanasius Kircher természettudományos munkája a földalatti világról (nr. 47). Gyakorlati igényt elégített ki a pénzváltási kötet (nr. 56).

Somogyi János könyvtárában a szokásosnál nagyobb arányban találhatók meg a vallásos/ájtatossági, ismeretszerző és szépirodalmi művek. Ezek tekintélyes része magyar nyelvű. Természetesen ezeket nem szemlélhetjük elkülönítve a latin nyelvűektől, de az arány feltűnően magas. 60 könyv közül 17 magyar nyelvű.

ratione rectificatus, inscriptoque eidem, „admittatur” aut si Typus edendus foret, „imprimatur”, requisita subscriptione firmatus, concernentibus, fine instituendae Licitationis extradetur.

Hinc ad ipsum praetitulatis Dominationibus Vestris, fine observaminis, insituendaeque solitae publicationis, ut nempe per venditores Elenchus librorum vendendorum praevis, antequam venui exponantur, concernenti Revisori exhibeatur, hisce intimandum duxit hoc Locumtenentiale consilium.

⁷ II. József cenzúrendeletéről l. KOSÁRY Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1996³. 524–529.

⁸ Cum autem ubinam sit officium Revisoratus Librorum, nobis haud constat.

⁹ Bogyai Pál hagyatékának könyvjegyzékét Monok István szívfességéből használhattuk, ő bocsátotta rendelkezésünkre annak fénymásolatát. A jegyzék lelőhelye: Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, Megyei közgyűlési jegyzőkönyvek, Protocollum, 1762.

¹⁰ Hrabovszky László hagyatéki könyvjegyzékéről (a jegyzék közlésével együtt) l. HÉJJA Julianna Erika: *Egy XVIII. századi Békés vármegyei kisnemes, Hrabovszky László olvasmányai*. = Magyar Könyvszemle 2001. 351–355.

¹¹ Gombos Antal hagyatékának könyvjegyzékét l. ZSOLDOS Benő: *Egy 18. századbeli bács-megyei táblabíró könyvtára*. = Magyar Könyvszemle 1910. 284–285.

A könyvjegyzék összetétele alapján magától értődő, hogy magyar nyelvű Bibliája volt Somogyinak, a Káldi fordítás első kiadása (nr. 5). Biblia-magyarázata Bernardus Lamy *Apparatus Bibli-cusa* (nr. 8). A Biblia jobb megértését is szolgálta a zsidó szokásokról szóló kötet, a *Ritus ac mores Haebreorum* (nr. 17) és Augustin Calmet egy műve (nr. 34). Az ószövetségi mondásokat tartalmazó kötet az esztergomi nyomda terméke 1764-ből (nr. 13). A hitbuzgalmi, ájtatossági könyvek magas számának Somogyi vallásossága mellett az is oka lehet, hogy a könyvek tulajdonosa kapcsolatba kerülhetett vallásos társulatokkal. Erre utal a nagyszombati Boldogasszony kongregáció 1745-ben kiadott reguláit tartalmazó kötet (nr. 39). Azt feltételezzük, hogy Esztergomban élve is tagja lehetett vagy a jezsuiták vezette Krisztus halála társulatnak, vagy a ferencesek Kordás társulatának.¹² A társulatok által leggyakrabban ajándékozott könyvek¹³ közé tartozik Rajcsány János *Viator christianusa* (nr. 38/1). A napi elmélyülést szolgálta a Kassán megjelent *Fructus hyemales sacri* című kiadvány (nr. 41), egy latin imakönyv (nr. 54), Pázmány Péter 1701-ben megjelent *Imád-ságkönyve* (nr. 58), Kempis Tamás *Krisztus követéséről* írott műve latin és magyar nyelven (nr. 55., 46). Ide sorolhatjuk Molnár Jánosnak *A megtérő református elmékedéséről négy könyveit* (nr. 6., Nagyszombat, 1763), Jenei Márton pálos szerzetes fordítását (nr. 9., *A keresztnek közönséges úta*, Pest, 1772), Esterházy Pál nádor *Via lactea* című kötetét (nr. 19., Sopron, 1762), Lorenzo Scupoli *Pugna spiritualis* című művét latinul (nr. 52) és magyar fordításban (nr. 33) és egy bibliográfiákban ismeretlen, 1726-os nagyszombati kiadványt, az *Egy kárhozott léleknek siralmas panaszát* (nr. 40). Az utóbbi Nyéki Vörös Mátyás *Tintinnabulum*ához hasonló verses vagy prózai mű, esetleg iskoladráma lehet. Az egyházi életben való eligazodást szolgálta a Pázmány Péter által tartatott esztergomi zsinat határozatainak kiadása is (nr. 20., Loreto, 1667).

A 18. századi katolicizmusban nagy szerepe volt a példaképeknek. A magyar történelemmel érintkező, oda is besorolható volna Johannes Stilting Szent István életéről írt munkája (nr. 4.: *Vita Sancti Stephani*, amelyet liber gradualisként terjesztettek Győrött 1767-ben). Esterházy Imre primás népszerűsítette Alamizsnás Szent János tiszteletét, a pozsonyi domban pompás kápolnát építtette a szent mumifikálódott testének tiszteletére. Somogyi József könyvei közt az Esterházy által kiadatott latin, német, magyar és szlovák (cseh) életrajz közül a magyar nyelvű volt meg (nr. 35). Giovanni Lorenzo Berti műve Szent Ágoston életével foglalkozik (nr. 7).

A lelki elmélyülést segítő kegyességi művek mellett megtalálható néhány olyan könyv is, amely a hitélet szervezeti kereteinek megújulását sürgette. Ilyen az olasz reformkatolicizmus (katolikus felvilágosodás) legnagyobb alakjának, Lodovico Antonio Muratorinak két fontos erkölcszociológiai munkája, hazai kiadásban: a *De charitate christiana* (nr. 14., Esztergom, 1763) és a *De recta hominis christiani devotione* Budán, 1756-ban forgalomba hozott bécsi kiadása (nr. 27).¹⁴ E művekben Muratori a jezsuiták vezette külsődleges és ártalmas vallásgyakorlatok helyett az igazi Isten- és felebaráti szeretetet sürgette, amelynek a szegények és rászorulóik irányában is meg kell mutatkoznia. A két mű magyar nyelven is megjelent. Bizonyára nem véletlen, hogy az Esztergomban élő Somogyi János könyvtárában megtalálhatóak ezek a művek. Esztergomban élénk hitélettel várták, hogy a török alóli felszabadulás után végre a városba visszatérjen a káptalan és az érsek. Az 1761-ben kinevezett érsek, Barkóczy Ferenc nagyszabású építkezések megkezdésével készült erre. A városba nyomdát is telepített.¹⁵ (A tervezett visszaköltözésre csak a 19. század első felében került sor.)

¹² A társulatokról l. KNAPP Éva: *Pietás és literatúra. Irodalomkinálat és művelődési program a barokk kori társulati kiadványokban*. Bp., Universitas, 2001. 216, 197. /Historia litteraria, 9./ Uo., 122–141.

¹⁴ SZELESTEI N. László: *Lodovico Antonio Muratori művei ...* (2. j.), 28–42.

¹⁵ V. ECSÉDY Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában, 1473–1800*. Bp., Balassi Kiadó, 1999. 192–193.

Barkóczy a *De charitate christiana* ajánlotta, a *De recta hominis christiani devotione* című művet pedig ő is magyarra fordította.¹⁶

Molnár János *Pásztor embere* (nr. 38/2., Pozsony, 1775) a rokokó szellemében fogant nevelő, moralizáló könyv. A világiak egyre nagyobb olvasókedvére számíthattak az ilyen típusú kiadványok. Johann Schellenberg *Keresztény Senekájának* új magyar nyelvű kiadása 1740-ben (nr. 43) az udvari, változó szerencse helyett a mennyei haza keresésére buzdította a kor nemeseit. Ugyanezt a bölcselkedő gondolkodást közvetítette a jezsuiták által népszerűsített, sztoicizmust a barokk felfogással egyeztető William de Britaine műve, amelynek latin nyelvű változatát Gánóczi Antal *Emberi okosság* címmel fordította magyarra. Ez Somogyi József könyveinek legkésőbb megjelent darabja; 1781-ben látott napvilágot (nr. 29). Kollarics Joakim pálos szerzetes magyartításában található a könyvek közt Andreas Maximilianus Fredro népszerű *Monita christiano-politica* című műve (nr. 37). Halápy Konstantin piarista szerzetes azzal a céllal közölt mindennapi olvasmányul anekdotikusan moralizáló verses állatmeséket, hogy a hasznos olvasmányok gyönyörködtessenek is (nr. 10). Ugyanezt szolgálta Vánossi Antal *Idea sapientise* (nr. 30), Hugo Hermann *Pia desideria* (nr. 50) és Paulo Segneri *Vera sapientia* (nr. 53). Benedictus Pererius *Quaestiones* Faludi Ferenc *Omnium*ában is szerepel.¹⁷ Időt múltató, ugyanakkor nagy ismeretanyagot magában foglaló kötet Bertalanffi Pál magyarul megjelent földrajzkiadványa (*Világnak két rendbéli rövid ismereti. Nagyszombat, 1757.*, nr. 25), amelyben a szerző a világ természeti és politikai leírását nyújtja. Nevelési kérdésekkel foglalkozik Klobusiczky Antal a francia *Livre des Enfants* magyar átdolgozásában (*Hasznos mulatság. Pozsony, 1764.* nr. 24).

Folytathatjuk a sort a szórakoztató irodalom termékeivel. A hősi, gálans típusú regény első magyarul is megjelent példája, Guillaume de Waha-Baillonville *Keresztény Herkules*, Gerő György fordításában (nr. 22). Már korábban is népszerű volt Magyarországon, latinul kétszer megjelent (Kassa, 1747; Kolozsvár, 1749). A korban divatos heroikus regény népszerű képviselője John Barclay *Argenise* (nr. 42).¹⁸ 1792-ben kétféle fordításban is kiadták magyar nyelven. A tisztességes időtöltést, a víg társalgás elsajátítását segítette Odilo Schreger *Studiosus Jovialisa* (nr. 26). Európaszerte sok kiadást megért Johann Peter Lange *Democritus ridense* (nr. 23), nálunk is erősítve a kalendáriumokban és önállóan is terjesztett sok-sok anekdotát, adomát,¹⁹ a következő időszakok magyar irodalmának anekdotázó jellegét.

A 18. század utolsó évtizedében, 1794-ben elhunyt Gombos Antal 37 könyve közt nagyobb arányban vannak a jogi és történelmi könyvek, de szerepel közöttük két aritmetika, geográfia, állattan, földrengésről szóló és gazdasági könyv. Természetesen van Biblia. Gombos katekizmusa német nyelvű, imakönyve horvát. Pavich Imre verses latin fordításában volt meg e könyvek közt Andreas Cacics horvát bánokról írt munkája (Buda, 1764). Ugyancsak latinul olvashatta Stephanus Novakovics szerb népről szóló disszertációját (1790). Gombos Antal Bács vármegyében élt. Magyar nyelvű könyvei közt megemlíthetjük a *Hármas kis tükört, Hármas históriát*, Kemény Jánost. A néhány ájtatossági mű: Petrarca: *De remediis utriusque fortunae*, Szörény Sándor: *Philippicae sacrae*, Maximilianus Fredro: *Monita christiano-politica* (ez szerepelt Somogyi János könyvei között is). A kötet népszerűségét mutatja, hogy a jegyzékben egyszerűen csak Fredro-ként

¹⁶ SZELESTEI N. László: *Lodovico Antonio Muratori művei ...* (2. j.), 31–34.

¹⁷ A kritikai kiadás olvasata: Benedictus Percius. (*Faludi Ferenc Prózai művei, II.* Bp., Akadémiai Kiadó, 1991. 987. /Régi magyar prózai emlékek, 8/2./ – Vö. SZAUDER József: *Faludi Ferenc és B. Pererius.* = Filológiai Közlöny 1957. 435–440.

¹⁸ E mű Bogyai és Hrabovszky könyvei közt is megvolt, több kéziratos magyar fordítását is ismerjük.

¹⁹ Vö. SZELESTEI N. László: *Kalendáriumok a 18. századi Magyarországon.* = Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1980. 491–497.

szerepel. Mindenképp megemlítendő még még Balthasar Gracian művének latin változata (*Aulicus, sive de prudentia civili*).

Az 1762-ben, tehát Somogyi Jánosnál két évtizeddel korábban elhunyt Bogyai Pál, Zala vármegyei nemes 77 tétéles (88 kötet!) jegyzékében a történeti és jogi könyvek teszik ki a többséget. Csak pontos elemzés elvégzése után lehet ezekről értékítéletet mondani. Mi most azokat a tételeket nézzük meg, amelyek nem tartoznak a jog és történelem témakörbe és nem klasszikus auktorok. Megtalálhatóak Bogyai Pál és Somogyi József könyvtárában is: Rosti Miklós latin fordításában Paolo Medici *Ritus et mores Haebreoruma*, Kempis Tamás magyarul és latinul, Rajcsány János *Viator christianusa*, Hugo Hermann *Pia desideria*, John Barclay *Argenise*. A további kötetek: Analectus Reiffenstuel *Theologia moralisa* a korszak alapvető segédkönyve volt. Összefoglaló jelleget sejtet a *Thesaurus christianae religionis* cím. Turóczi József műve is a *Theologia moralis* címet viseli. Iskoladráma Kereskényi Ádám kötete, a *Szent Ágostonnak megtérése, mely beszélgetéssel előadatott*. Két szent életrajzát forgathatta Bogyai saját könyvei közül, Kalazanci Szent Józsefét és Remete Szent Pálét. Volt egy kézirásos latin imakönyve. A magyar nyelvű *Lelki fegyverház* és Stanislaw Lubomirsky *De vanitate consilioruma* a 18. században sokszor megjelent művek. Gyakran kötöttek téziseket Vitus Bering *Florus Danicus*ához. Verses művek: Halápy Konstantin *Mirias versuum*, egy pontosan meg nem határozható *Liber carminum moralium*.

Hrabovszky László életének egy része Esztergomhoz kötődött, 1755-ben költözött el Békés vármegyébe. Négy évvel később halt meg, mint Somogyi József. 106 tétéles könyvtárának jogi és történelmi részében van néhány érdekesség, például Samuel Puffendorf, Hugo Grotius. A képhe jól illeszkedik a keresztény uralkodót megrajzoló mű, Fajardo Diego Saavedra *Idea principis christiano-politicije*, melynek példányait liber gradualisként osztották szét fiának, Hrabovszky Antalnak 1759-ben tartott, nyilvános filozófia-vizsgáján.²⁰ Ebbe a sorba kívánczik Ambrosius Marlianus *Theatrum politicuma* és Johann Eusebius Nieremberg *Dictamina* című műve.

Somogyi József és Hrabovszky László jegyzékén is szereplő művek: magyar nyelvű Biblia, Lorenzo Scupoli *Pugna spiritualisa*, Barclay *Argenise*, *Alamiznás Szent János élete* (Somogyinál magyarul, Hrabovszkynál latinul), Kempis Tamás (Hrabovszkynál latinul, Somogyinál latinul és magyarul), *Studiosus Jovialis*, a Pázmány Péter alatti zsinati határozatok.

A vallásos ájtatossági művek meglehetősen nagy számban vannak jelen Hrabovszky könyvei között. Ha összehasonlítjuk Somogyi János könyveivel ezeket, két lényeges különbséget észlelünk. Hiányzik Muratori, vagy más, az egyén életén túli reformokat sürgető szerző, de még ennél is feltűnőbb, hogy több kötet idézi fel a hitvitákat. A morális, erkölcsstani művek mellett Hrabovszky könyvtárában a kor laicizálódására jellemző munkák közül csak Barclay *Argenise* és a *Studiosus Jovialis* című kötet található meg.

Hrabovszky László a fentiekben még nem említett ájtatossági kötetei: Giovanni Bona kardinális protestáns körökben is elterjedt híres aszketikus műve, a *Manuductio ad coelum*; Rajcsányi János: *Itinerarium Athei ad viam veritatis deducti*; a katekizmustanításról szóló *Dialogus inter parochum veteranum et novitium*; a Bogyainál is meglévő Stanislaw Lubomirsky-mű (*De vanitate consiliorum*); *Nepomuki Szent János élete* (latinul); Guillelmus Stanihurstus Krisztus szenvedését tárgyaló műve (*Dei immortalis in corpore mortali patientis historia, moralis doctrinae placitis et commentationibus illustrata*); *Paradisus animae* (Nagy Szent Albert művének hazai kiadása lehet), Szentiványi Márton: *Ratio status futurae vitae*; *Quotidiana pietatis exercitia*; *Tractatus Raby*

²⁰ SAAVEDRA, Fajardo Diego: *Idea principis christiano-politici centum symbolis expressa. (Audi-toribus oblata dum assertiones ex universa philosophia ... publice propugnaret Antonius Hrabovszki ... ex praelectionibus ... Henrici Raist.)* Pest-Buda, 1759. 10, 431 l.

Samuelis ... indicans errorem Judaeorum; Otia Bachmegeiana documenta veritatis fidei romanocatholicae, forma colloquii familiaris inter Lutheranum et Catholicum exhibentia.

A fentiek alapján megállapíthatjuk (amennyire ismereteink és a sokszor hiányos leltári adatok ezt lehetővé teszik), hogy e köznemesi könyvtárakban tükröződnek a 18. századra más források alapján megállapított szellemi áramlatok. Mindegyik könyvjegyzékben főleg történelmi, jogi és ájtatossági könyvek szerepelnek. A nemesek érdeklődése hitéleti művek mellett elsősorban a magyar történelemre és a vármegyei jogviszonyokat érintő kiadványokra terjedt ki. A század közepétől azonban, nagyrészt a vallási, morális és velük érintkező művekben jelen vannak a változás jelei, a moralizálás mellett a hasznos időtöltést biztosították az elvilágiasodásról tanúskodó irodalmi termékek is. A világi témájú könyvek a három könyvtárban különböző arányban vannak jelen, ebből a szempontból különösen Somogyi János könyvtára mutatja fel a bevezetőben jelzett elvilágiasodási tendenciát.

*Somogyi János hagyatéki könyvei*²¹
(Esztergom, 1782)

*Elenchus Librorum denati Domini Joannis condam Somogyi
in Libera Regiaque Civitate Licitatione mediante vendendorum.*

1. *Caji Plinij Veronensis Secundi historia naturalium impr. 1507. 16. Jan. in folio.*
– Plinius Secundus, Caius: Historiae naturalis libri XXXVII. [Venetiis.] 1507, per Johannem Rubeum et Bernardinum fratresque Vercellenses. 280 ff.
2. *Hungaria suis cum Regibus in compendio data authore P. Ladislao Thuroczy Die 31. Aug. 1729. a Provinciali Societatis Jesu Joanne Baptista Thuller revisus et approbatus, in folio.*
– Turóczy, Ladislaus: Ungaria suis cum regibus compendio data. Tyrnaviae, 1729, Frid. Gall. 8, 245 l.
3. *Forma Processus Criminalis dicata Josepho Imo Regi Hungariae. Tyrnaviae impressus in Anno 1732. in folio.*
– Forma processus iudicii criminalis Seren. regi apost. Hungariae Josepho I. dicata. Sumptibus Em. principis, cardinalis a Kollonicz. Editio tertia. Tyrnaviae, 1732, Leop. Jos. Berger. 64, 10 l.
4. *Vita S. Stephani Regis Hungariae. Jaurini edita 1767. in folio.*
– Stiltingus, Joannes: Vita Sancti Stephani... ex Latinis et Graecis aliarumque gentium monumentis collecta... commentariis et observationibus illustrata, in qua Joannis Schwartzii... calumniae refutantur a – – ...continuatore Joan[ne] Bolandi, auditoribus oblata, dum in... Societatis Jesu Collegio Jaurinensi anno... 1767. mense. Augusto assertiones ex universa philosophia publice propugnaret... Georgius Gergeli, metaphysicae auditor... praeside... Michaelae Milkovics. Jaurini (1767), Streibig. 10, 198, 12 l.
5. *Biblia sacra, Hungarico idiomate edita Viennae Anno 1626. in folio.*
– Szent Biblia ... magyarra fordította ... Káldi György. Bécsben, 1626, Formika Máté. 4, 1196, 78 l.
6. *A meg téřő Reformátusnak Elméłkedése authore Joanne Horváth[!] S.J. edita Tyrnaviae 1763. in 4°.*
– Molnár Jánosnak a meg-téřő reformatus elméłkedésérőł négy könyvei. Nagyszombat, 1763, Akad. 10, 429, 2 l.

²¹ A hagyatéki könyvjegyzék minden tétele után közöljük a kiegészített leírást.

7. *Joannis Laurentij Berthi Authoris de rebus gestis S. Augustini, Venetijs 1761. editis in 4°.*
– Berti, Joannes Laurentius: De rebus gestis S. Augustini, libris ab eodem conscripſis commentarius. Venetiis, 1761.
8. *Apparatus Biblicus, Authore Bernardo Lamy editus Tyrnaviae 1764. in 4°.*
– Lamy, Bernardus: Apparatus biblicus, sive manuctio ad Sacram Scripturam. Tyrnaviae, 1762, Acad. 645, 66 l.
[A következő években gyakran terjesztették e kiadást liber graduálisként, 1764-ben például Batthyány Ignác és Okolicsányi János téziseit is hozzákötötték.]
9. *Keresztnek az Uttya authore Martino Jenej O. S. Pauli, editus Pestini 1772. in 4°.*
– Haeftenus Benedek: A keresztnek közönséges úta, az az: a világi közönséges inségek, nyomorúságok, üldözések, nyavalyák sat. minéműségéről: azoknak békességes elszenvédéséről: és a szenvedésnek módgyáról, úgy hasznairól-is ... magyar nyelvre fordított P. Jenei Márton. Pesten, 1772, Eitzenbergné. 6, 291, 4 l. Rézm. címlappal.
10. *Apologorum Moralium Libri 4, Authore P. Constantino a Passione Domini Scholarum Piarum editi Tyrnaviae Anno 1747. in 4°.*
– Halápy, Constantinus: Apologorum moralium lib-i VI. elegiarum unicus. Tyrnaviae, 1747, Acad.
11. *Historica Relatio de Apostolicis Missionibus Societatis Jesu Authore P. Patricio Fernandes et P. Hieronymo Heran, Augustae Vindelicorum 1733. in 4°.*
– Fernandez, Joannes Patricius–Heran, Hieronymus: Historica relatio de apostolicis Missionibus Societatis Jesu ad Chiquitos, Paraquariae populos. Augustae Vindelicorum, 1733. 38, 276, 18 l.
12. *Rerum Memorabilium in Pannonia sub Turcarum Imperatoribus gestarum Narrationes Authore Nicolao Reusner editae, Francofurti 1770. in 4°.*
– Reusner, Nicolaus: Rerum memorabilium in Pannonia sub Turcarum imperatoribus a capta Constantionopoli usque ad annum 1600... gestarum narrationes... editae Francofurti 1603. Recusae Colocae, 1770. 6, 356 l.
13. *Dicta Veteris Tetamenti Authore Dico Cyrillo Strigonij Anno 1764. in 4°.*
– Cyrillus: Dicta Veteris Testamenti et Sanctae Scripturae interpretata anagoge, breviter et dilucide collecta, et a divino Cyrillo et a magno Maximo, et a caeteris interpretibus. Juxta exemplar impressum Lutetiae, a. 1638. Recusa Strigonii, 1764, Franc. Ant. Royer. 8, 120 l.
14. *Ludovici Antonij Muratorij Tractatus de Charitate Christiana. Strigonij 1763. in 4°.*
– Muratori, Ludovicus Antonius: De charitate christiana, prout fertur in proximum tractatus moralis. Ex Italico sermone in Latinum versus ab Andrea Friderico Schupanzigh. Strigonii, 1763, Franc. Ant. Royer. 40, 744 l.
15. *Commentarius de Jurisprudencia Civili Authore Joanne Georgio Kees editus Viennae 1711. in 4°.*
– Kees, Johannes Georgius: Commenarius ad Justiniani Institutionum libros quatuor. Viennae, 1711.
16. *Scriptores Rerum Hungaricarum Authore Joanne Georgio Svandner editi Tyrnaviae 1765. in 4°.*
– Scriptores rerum Hungaricarum veteres, ac genuini ... cura et studio Joannis Georgii Schwandtner. 3 tomi. Tyrnaviae, 1765, Acad. 80, 694, 4, 458, 2, 380 l.
17. *Ritus ac mores Haebreorum Authore P. Nicolao Rosty S. Pauli Imi Eremitae, editus Tyrnaviae Anno 1774. in 4°.*
– Medici, Paulus: Ritus ac mores Hebraeorum Italico idiomate refutati... nunc... Latine redditi, notisque Hebraicis illustrati a Nicolao Rosty. Tyrnaviae, 1758, Acad. 28, 276, 8 l.

18. *Dissertatio de Cibis Noxiis Joannis Rigler Medici, edita Tyrnaviae Anno 1774. in 4°.*
– Rigler, Joanes Nicolaus: Dissertatio inauguralis medica de cibis noxiis. Tyrnaviae, 1774, Univ. 8, 42 l.
19. *Via Lactea ad Coelum ducens liber Precatorius Pauli Estoras Principis in 4°.*
– Eszterházy Paulus: Via lactea variis praecationibus, meditationibus, aliisque piis exercitiis ab ecclesia catholica jam dudum approbata ornata: Pauli condam Eszterház ... anno 1707 studio in lucem edita et nunc ejusdem nepotis principis Pauli Antonii Eszterház ... zelo et sumptibus recusa, publicoque devotorum usui exposita. Sopronii, 1762, Joan. Jos. Siess. 6, 545, 4 l.
20. *Decreta Synodi Diaecesis Strigoniensis sub Petro Pazmano Cardinali et Archi Episcopo Strigoniensi edita 1667. in 4°.*
– Acta et decreta Synodi Dioecesanæ Strigoniensis auctoritate ... Petri Pazmany ... celebrata Tyrnaviae Annlo Domini 1629 ... iussu ... Gabrielis Szelephény ... recusum. [Pottendorf,] 1667. 155 l.
21. *Orbis Sensualium quadrilinguis Authore Joanne Amos Comenij editus Augustae Vindelicorum Norimbergae 1740. in 8°.*
– Comenius, Johannes Amos: Orbis sensualium pictus quadrilinguis. (Lat., Germ., Hung., Boh.) Augustae Vindelicorum 1740.
22. *Keresztényi Hercules. Authore Georgio Gerö, editus Cassovia 1768. in 8°.*
– Gerö György: Keresztény Herkulesnek Bullióni Godefrednek hadi munkái. Irta deákból ... 2 rész. Kassán, 1768, Akad. 14, 483, 479 l.
23. *Democritus Ridens editus Augustae Vindelicorum Anno 1754. in 8°.*
– Lange, Johannes Petrus: Democritus ridens sive Campus recreationum honestarum cum exorcismo melancholiae. Augustae Vindelicorum, 1754, Lotterus.
24. *Hasznos Mulatság Authore Antonio Klobusiczky editus Posonii 1764. in 8°.*
– Hasznos mulatság, azaz: A kisdetek tanúságára és hasznokra a tudni szükséges dolgokról egybeszedett kérdések, és feleletek. Frantziából magyarra fordította Klobusiczki Antal. Pozsony, 1764, Landerer János Mihály. 8, 112 l.
25. *A Világnak Két rendbéli Ismérete Authore Paulo Bertalanffy editus Tyrnaviae 1757. in 8°.*
– Bertalanfi Pál: Világnak két rendbéli rövid ismérete. Előszér a mint az Istenről teremtett. Másodszer a mint az Istennek és természetnek vezérléséből az emberekül külömbb-külombbféle részekre, országokra, tartományokra és községekre osztatott. Mindenféle írókból ki-szedé ... és tudós olvasására ki-adá. Nagyszombat, 1757, Akad. 16, 1028, 76, 30 l.
26. *Studiosus Jovialis Authore Odilone Schreger editus Pedeponti 1766. in 8°.*
– Schreger, Odilo: Studiosus jovialis seu de auxilio ad jocosa et honeste discurrendum. Editio 6. Pedeponti, 1766. 8, 744 l.
27. *De recta hominis Christiani Devotione Authore Ludovico Muratorio editus Budae 1756. in 8°.*
– Muratori, Ludovicus Antonius: De recta hominis christiani devotione, opus Lamindi Pritanii, seu celeberrimi viri L. A. M. Budae, 1756, Leop. Franc. Landerer. 18, 373, 21 l. (Tézisekkel.)
28. *Articuli Diaetales Regni Hungariae 1729. Posonij in 8°.*
– Articuli diaetales Posonienses anni M. DCC. XXIX. Posonii, Joan. Mich. Landerer. 8, 75, 7 l.
29. *Emberi okosság Authore Antonio Gánocz Tyrnaviae 1764. in 8°.*
– Britaine, William: Emberi okosság, avagy mesterség, mellyel az ember magát és szerentséjét magasra emelheti... Ford. Ganóczy Antal latin nyelvű fordításából Horvát József. Buda-Nagyszombat, 1781, Egyet. 416 l.

30. *Idea Sapientis Authore Antonio Vanosj S. J. Tyrnaviae 1754. in 8°.*
– Vánossi, Antonius: Idea sapientis id est: philosophiae morum partes tres, ethica, theo-politica, oeconomica, summaria methodo comprehensa, problematicis quaesitis, & emblematis illustrata. Tyrnaviae, 1746, Acad. 6, 134, 2, 212, 4, 29, 1.
31. *Cypriani Soarj Rhetorica Tyrnaviae 1744. in 8°.*
– Soarius, Cyprianus: Artis rhetoricae libri III. in tabulas redacti, item rhetoricae ejusdem explicatio, seu notae uberrimae ad singula prope capita. Orationes Ciceronis majores, ac Virgillii, Horatii, Juvenalis &c. selecta, quae in gymnasiis Soc. Jesu praelegi solent in schola rhetoricae. + Jacobi Gretseri institutionum linguae graecae liber III. de syllabarum dimensione, pro schola rhetoricae, in faciliorem, breviorumque usum redactus. Tyrnaviae, 1744, Acad. 624, 48 l.
32. *Dissertationes, et Disquisitiones in omnes Veteris Testamenti Libros Authore R. P. Augustino Kalmet editae Tyrnaviae 1752. in 8°.*
– Calmet, Augustinus: Dissertationes et disquisitiones ... in omnes Veteris Testamenti libros, I–IX. tom. Tyrnaviae, 1751–1753.
[Nemcsak alapkötetek, hanem tézisekkel ellátottak is jelek meg 1752-ben.]
33. *Lelki Viadalom Authore Laurentio Scupuli Ord. S. Augustini in 8°.*
– Scupuli, Lorenzo: Lelki viadalom. Ford. egy serafikus Szent Ferencz szerzetbéli atya. [Telekessy Adrian]. Pozsony, 1722, Royer. 12, 313 l.
[Latin változatát ld. az 52. szám alatt.]
[Ugyanez a fordítás 1745 után megjelent Nagyváradon is.]
34. *Orationes Illustrium Heroum ob defectum primi folii Authore ignoto editione aequae ignota in 8°.*
– Valószínűleg:
Szörény, Alexander: Philippicae sacrae seu orationes ... Több kiadás. Például: Tyrnaviae 1762.
vagy:
Árvai, Georgius: Acta illustria heroum Hungariae oratiunculis expressa ... Cassoviae, 1726.
35. *Alamishás Sz. Jánosnak élete, editus 1732. in 8°.*
– Eszterházy Imre: Alamishás Sz. Jánosnak Alexandriai patriárkának élete, mely, egy régi, atyák életekről költ írásból, szóról szóra szedetett, és négy: ugymint deák, német, magyar, tót nyelven a posonyiaknak hasznára, kiknél, a neveztetett szentnek teste nyugszik, ki bocsátott. [Posony,] 1732, Royer János Pál. 12, 218, 8 l., 1 címkép.
36. *Selectae Quaestiones Scripturisticae Authore Alexio de Réva editae Tyrnaviae 1744. in 8°.*
– Révay, Franciscus: Positiones theologicae... quas... publice propugnavit Nepomucenus Szabó praeside – –. Hozzákötvé Pererius, Benedictus: Selectae ac curiosae quaestiones scripturisticae. Tyrnaviae 1744, Acad. 16, 358 l.
37. *Keresztény Világi Intések Authore P. Joachimo Kollarics, editus Pestini 1766. in 8°.*
– Kollarics Joakim: Keresztény-világi intések. Pest, 1766, Eitzenberger József. 24, 204, 2 l.
38. *Viator Christianus ad Coelestem Patriam, Authore ignoto Tyrnaviae Anno 1729. in 8°.*
– Rajcsány, Johannes: Viator christianus ad coelestem patriam per exercitia spiritualia directus. Pars 1–3. Tyrnaviae 1729, Acad. [368] l.
[1761-ben a nagyszombati Mária születése társulat tagjai között ajándékozták.]
- 38[!]. *Pásztor Ember, vagy Pásztorok Tanítássarul Posonii 1775. in 8°.*
– Molnár János. Pásztor ember, avagy a pásztorok tanításáról két könyv. Posony, 1775, Landerer Mihály. 224 l.

39. *Regulái a Nagy Szombathi Boldog Aszony Congregatiojának Tyrnaviae 1745. in 8°.*
– Regulái, avagy rendtartási, tekéntetes és nemzetes Nagy-Szombath városában lévő Nagyboldog-Aszszony Congregatiojának Szent Miklós püspök, és confessor templomában, néhai méltgs Gyimesi Forgách Ferencz ... által rendeltetett, Ötödik Pál pápától adatott indulgentiákkal, és búcsúkkal, más hozzá-tartozandó szép imádságokkal ki-szedetet ájtatosságok. Nagyszombat, 1745, Acad. 311 l., 1 rézm.
40. *Egy Kárhozott Léleknek Siralmas Panasza authore ignoto Tyrnaviae 1726. in 8°.*
?
41. *Fructus Hyemales Sacri, id est Liber Precatorius in 8°.*
– Talán:
Fructus hyemales sacri, pro quotidiano usu, et sacratoribus anni festis cum methodo confitendi, et communicandi, ...in compendium collecti. Cassoviae, 1743, Acad. 511, 7 l.
[1722-ben és 1772-ben megjelent kassai kiadása is ismert.]
42. *Joannis Barklaj Argenis Norimbergae quin Annus exponatur. in 8°.*
– Barclay, Johannes: Argenis. Norinbergae, [Nem lehet megállapítani, melyik kiadásról van szó.]
43. *Keresztény Seneka, editus Viennae 1740. in 8°.*
– Keresztény Seneca az az Lucius Annaeus Seneca munkáiból ki-szedegtetett, és XXXVIII. részekre osztottat keresztényeni virágok: melyek, most másodiksor ... jöttek ki. [Fordította Szilágyi Sámuel.] Bécs, 1740. J. Ghelen. 16r, 12, 160, 6 l.
44. *Ovidii Nasonis Metamorphoses, Tomus 2. in 8°.*
– Nem lehet megállapítani, milyen kiadásról van szó.
45. *Ovidii Nasonis Tomus 3. in 8°.*
– Nem lehet megállapítani, milyen kiadásról van szó.
46. *Kempis Tamás Magyarul in 8°.*
– Nem lehet megállapítani, milyen kiadásról van szó.
47. *P. Kircherij Dialogus 3. in Mundum subterraneum Tyrnaviae 1729. in 8°.*
– Kircher, Athanasius: Iter extaticum 2. in Mundum Subterraneum. Tyrnaviae, 1729, Acad. 499–604. l. [Önálló lapszámozással csak tézisekkel ellátott példány fennmaradásáról tudunk.]
48. *Magyaroknak Kronikája. Authore Paulo Lisznaj Debrecini 1692. in 8°.*
– Lisznyai Pál: Magyarok cronicaja. Debrecen, 1692, Kassai Pál. 338, 22 l.
49. *Enchiridion Juris utriusque editum Francofurti ad Moenum Anno 1724. in 8°.*
– Cartagena, Bartholomaeus: Enchiridion juris utriusque seu definitiones et distinctiones, et quaestiones clare et breviter definitione juris canonici et civilis, sinopsi bifaria ... Francofurti, 1724.
50. *Pia Desideria Authore Hermanno Hugone S. J. Coloniae 1709. in 8°.*
– Hugo, Hermannus: Pia desideria, elegantissimo carmine descripta, una cum Barclaei aliorumque praestantiorum ... poetarum sacris carminibus selectioribus ... Coloniae, 1709.
51. *Comoediae Plauti 1630. Amstelodam in 8°.*
– Plautus: Comoediae. Amstelodami, 1630, apud Jansonium. 640, 6 l.
52. *Pugna spiritualis Authore Olimpio Masotto Veronensi edita Bassani absque Anni expressione in 8°.*
– Scupoli, Laurentius: Pugna spiritualis s. Bassani, s. a.
[Magyar fordításban is megtalálható a 33. szám alatt.]
53. *Vera Sapientia ad Timorem Dei. Authore P. Segner S. J. Viennae 1704. in 16°.*
– Segneri, Paulus: Vera sapientia seu utilissimae considerationes ad conquiendam sanctum Dei timorem. Viennae, 1704.
[Hasonló című mű előfordul Giovanni Pinamonti neve alatt is.]

54. *Precatorius Libellus exiguus lacer in 16°*.
– Az imakönyv (feltehetően latin nyelvű) nem azonosítható.
55. *Thomas a Kempis de Imitatione Christi in 16°*.
– Nem lehet megállapítani, milyen kiadásról van szó.
56. *Panegyricus Divo Ignatio Tyrnaviae 1769. in 16°*.
– Orbán, Franciscus Xaverius: Panegyricus Divo Ignatio dictus, dum inclyta facultas theologica in Universitate Tyrnaviensi, anniversarios eidem tutelari suo honores persolveret. Tyrnaviae, 1769, Acad. 22 l.
57. *Tabellae reducendorum aureorum, et ductuum in 16°*.
– Nem lehet megállapítani, milyen kiadásról van szó.
58. *Pázmán Peter Imádságos Könyv Nagy Szombatban Anno 1701. in 4°*.
– Pázmány Péter: Imádságos könyv. Nagyszombat, 1701, Akad.
59. *Verböczii Tripartitum in folio*.
– Nem lehet megállapítani, milyen kiadásról van szó.

Strigonii 7a Decembris 1782.

Emericus Miklósfy mp.
Liberae Regiaeque Civitatis Strigoniensis

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

Ki írta a „Mátra hegyei között mulatozó Nimfáknak éneké”-t?¹ I. Horváth János Orczytanulmányában² a címben szereplő verset Orczy Lőrincnek tulajdonítja. Míg Szauder József *A romantika útján* című kötetében³ a következőket írja, anélkül, hogy részletesen megindokolná:

„... Az Ányos írta tervezeten öt aláírás van, s ez az öt név a minden korábbinál magasabb szintű felvilágosodás irodalomszervezését, polgári irányú célkitűzéseit mutató és a különböző, addig ellenséges tendenciák együttműködését kereső irodalomszervezésről tesz tanúságot. Bessenyei az öreg, legtekintélyesebb Horányival és a fiatal, legtehetségesebb poéta Ányossal szövetkezik (református a katolikusokkal, sőt papokkal), s a 4. és 5. név az egykorú polgári-városi és nemesi értelmiségből került ki: Dr. Glosius Sámuel evangélikus orvos és Rácz Sámuel egyetemi tanár nevével, aki első jobb belgyógyász-professzorunk volt, s akinek működését utóbb Ányos, Földi, Csokonai és Kármán ünnepelték versekkel. (Jelen volt-e Bessenyei vagy sem, az Csaplár id. tanulmányának érve, hogy ti. Bessenyei neve mp. nélkül, Ányos kezével van aláírva, nem dönti el, mert az utolsó aláírásorban ezt olvasni: Bessenyei, Ányos mp.– ahol az mp. mindkettőjükre vonatkozik!) Császár szerint – s méltán– az alapítók többen voltak, a fentiekén kívül ott kellett legyen Kreskay és Fejér Antal ügyvéd is (a tévesen Orczynak tulajdonított ’Mátra hegyei közt mulatozó nimfák’ szerzője és Barclay Argenisének fordítója, br. Haller Sámuel udvari fiskusa). Elnökül Orczy Lőrincet akarták megnyerni.”

¹ E tanulmány keletkezési ideje 1995 tele; tartalmán azóta sem kellett változtatni. A továbbiakban rövidebben, általánosabb értelemben *Nimfák* néven említem a verset.

² HORVÁTH János: *Orczy Lőrinc*. In: *Irodalom és Felvilágosodás*. Szerk.: SZAUDER József és TARNAI Andor. Akadémiai K., Bp. 1974. 647–714.

³ SZAUDER József: *A romantika útján*. Bp. 1961. (Verseghy pályakezdése c. tanulmány 2. részében, >*A felvilágosodás útján: bécsi rokokó és jozefinus prédikátor*>), 69.